

ПАСКАЛ МЕРСНЕ

НОЩЕН
ВЛАК *за*
ЛИСАБОН

enthusiast

ПАСКАЛ МЕРСНЕ

НОЩЕН
ВЛАК *за*
ЛИСАБОН

Превод от немски
Гергана Фъркова

enthusiast

София, 2022

Pascal Mercier
Nachtzug nach Lissabon

© 2004 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

Паскал Мерсие
Нощен влак за Лисабон

© Гергана Фъркова, 2009, 2022

© Яна Арциропулос, дизайн на корица, 2022

© Enthusiast – запазена марка на

„Алто комуникайшънс енд пбъблишинг“ ООД, 2022

ISBN 978-619-164-490-2

*Нашият живот е реката, която се влива в морето,
което е смъртта.*

Хорхе Манрике

Всички ние сме направени от пъстроцветни парченца, които са скрепени така хлабаво и леко, че всяко от тях мигом запърхва накъдето пожелае; ето защо има толкова много различия между нас и нас самите, също както между нас и другите.

Мишел дьо Монтен, Есема, Книга втора, 1

Всеки от нас е различен, многолик, той е множество азове. Ето защо онзи, който пренебрегва обкръжението, не е същият, който се радва или страда от него. В просторната колония на нашата същност има най-различни хора, които мислят и чувстват по различен начин.

Фернандо Песоа, Книга на безпокойството,
запуска от 30.12.1932 г.

ПЪРВА ЧАСТ

Помеглянето

1 Денят, след който в живота на Раймунд Грегориус нищо вече нямаше да бъде както преди, започна като безброй други дни. В осем без четвърт той прекоси бундестерасата и тръгна по моста „Кирхенфелд“, който водеше от сърцето на града към гимназията. Това разстояние извървяваше всеки ден в учебно време и неизменно в осем без четвърт. Веднъж, когато мостът беше затворен, той допусна грешка в часа по старогръцки. Подобно нещо никога не му се бе случвало преди, не се случи и след това. Дни наред цялото училище говореше само за тази грешка. Колкото повече се проточваше обсъждането, толкова повече се увеличаваха и онези, които считаха, че грешката е тяхна, понеже не са чули добре. В крайна сметка това убеждение се наложи дори сред учениците, присъствали на урока. Беше просто немислимо Мундус, както всички го наричаха, да направи грешка по старогръцки, латински или старовиврит.

Грегориус погледна напред към островърхите кули на Историческия музей на Берн, нагоре към Гуртен, сетне надолу към Ааре и нейните зелени като глетчер води. Поривист вятър гонеше ниските облаци, обърна чакъра му и зашиба гъжда в лицето му. Едва сега забеляза жената в средата на моста. Бе подпряла лакти на парапета и в поройния гъжд четеше нещо, което приличаше на писмо. Стискаше го здраво с две ръце. Когато Грегориус я приближи, тя изведнъж смачка листа на топка и с отривисто движение го запрати във въздуха. Грегориус неволно беше закрачил по-бързо и сега беше само на няколко стъпки от нея. Видя яда, изписан на бледото ѝ, мокро от гъжда лице. Не беше гняв, който можеше да се излее просто в думи, след което да се изпари завинаги. Беше ожесточен, обърнат навътре гняв, който най-вероятно тлееше в нея от доста време. Сега жената опъна

ръце и се хвана за парапета, а петите ѝ се изуха от обувките. *Ей сега ще се хвърли.* Грегориус пусна чадъра си на порива на вятъра, който го погна наатък през парапета, захвърли чантата си, пълна с ученически тетрадки, и избълва няколко ругатни, които бяха необичайни за речника му. Чантата се отвори и тетрадките се посипаха на мокрия асфалт. Жената се обърна. За миг, без да попревва, се загледа в тетрадките, които попиваха тъмната вода. После извади от джоба на палтото си маркер, направи две крачки, наведе се към Грегориус и написа няколко цифри на челото му.

– Извинете – каза на френски задъхано и с акцент. – Не бива да забравям този телефон, а нямам лист.

После изгледа дланите си, сякаш ги виждаше за първи път.

– Можех, разбира се... – сега преписа номера върху гърба на дланта си, поглеждайки ту към челото на Грегориус, ту към ръката си. – Аз... не исках повече да го имам, исках да забравя всичко, но като видях писмото да пада... трябва да го запиша.

Дъждът върху дебелите стъкла на очилата замрежваше погледа на Грегориус и той засъбира мокрите тетрадки непохватно като слепец. Върхът на маркера – така му се стори, отново се плъзна по челото му. Но после забеляза, че този път беше пръстът на жената, която се опитваше да изтрие числата с кърпичка.

– Знам, че беше нахално... – И тя се спусна да помага на Грегориус да събере тетрадките. Той докосна ръката ѝ, допря се до коляното ѝ и когато и двамата се протегнаха за последната тетрадка, сблъскаха главите си.

– Много благодаря – каза той, когато се изправиха. Посочи главата ѝ: – Заболя ли ви?

Сякаш отсъстваща, с наведен поглед, тя поклати глава. Дъждът биеше по косите ѝ и се стичаше по лицето ѝ.

– Може ли да повървя малко с вас?

– Ами... да... добре – заекна Грегориус.

Стигнаха мълчешком края на моста и продължиха към училището. Вътрешният часовник казваше на Грегориус, че осем минава и че първият учебен час вече е започнал. Докъде ли ще е това „малко“? Жената се нагоди към темпото му и вървеше с него, сякаш щеше да го следва целия ден. Беше вдигнала широката яка на палтото си толкова високо, че отстрани Грегориус виждаше само челото ѝ.

– Аз влизам тук, в гимназията – рече и спря. – Учител съм.

– Може ли да дойда с вас? – попита тихичко тя.

Грегориус се поколеба, прекара ръкав през мокрите стъкла на очилата.

– Там поне е сухо – каза накрая.

Тръгнаха по стъпалата нагоре, Грегориус ѝ задържа брадата и се озоваха във фойето, което изглеждаше ужасно пусто и глухо, след като часовете бяха започнали. От палтото ѝ се стичаха капки.

– Изчакайте ме тук – каза Грегориус и тръгна към тоалетната да вземе кърпа.

Пред огледалото подсуши очилата си и избърса лицето си. Цифрите все още личаха на челото му. Намокри крайчеца на кърпата под струята топла вода и тъкмо щеше да започне да търка, но внезапно в средата на движението спря. *Това бе мигът, който реши всичко* – помисли си, когато след часове извика в паметта си случилото се. Мигом му бе станало ясно, че никак *не искаше* да изтрива следите от срещата със загадъчната жена.

След това си представи как ще се изправи пред класа с телефонен номер на челото, той, Мундус, най-надеждният и предвидим човек в тази сграда, а вероятно и в цялата история на училището. Повече от трийсет години на работа тук, той беше безукорен в професията си, стълб на институцията, може би донякъде скучноват, ала уважаван и всяващ страхопочитание даже отпатък, във висшето училище, заради изумителните си знания по древни езици.

Бе с обич осмиван от учениците, които с всеки следващ випуск на свой ред го поставяха на изпитание, като му се обаждаха по телефона посред нощ и го питаха как би трябвало да се разчете някой забутан пасаж в древен текст само за да получат, както винаги, моментално изречение от паметта сухо и изчерпателно сведение, което съдържа и критичен коментар за другите възможни интерпретации, и всичко това, поднесено като излято в калъп и с кротост, без капчица раздразнение заради безпокойството – с една дума, Мундус, човек с невъзможно старомодно, по-точно старинно име, което просто *трябваше* да бъде умалено и *не можеше* да бъде умалено другояче. Умалителен прякор, който освен всичко друго изваждаше на светлина същността на този човек по начин, какъвто никога друга дума не би могла, защото онова, което той носеше в себе си като филолог, действително беше не по-малко от целия свят, нещо повече дори – бяха множество цели светове, тъй като за всеки латински и старогръцки текст той имаше в главата си и съответния превод на иврит, с което вече бе хвърлял в удивление по отношение на Стария завет не един ръководител на катедра. *Ако сте мечтали да видите истински учен*, обичаше да казва директорът, когато го представяше пред новия клас, *ето го, той е пред вас*.

И този учен, мислеше си Грегориус сега, този сух човек, който за някои сякаш се състоеше единствено от мъртви думи и когото някои колеги, завидващи му, че е толкова обичан, злобно наричаха *Папирус* – та този учен щеше да влезе в стаята с телефонен номер, който някаква отчаяна, явно разкъсваща се между гняв и любов жена беше изписала на челото му, жена в червено кожено палто и с приказно мек, южноземен акцент, звучащ като безкрайно проточен шепот и превръщащ всеки, само като го слушаше, в съучастник.

След като Грегориус ѝ беше донесъл пешкира, тя, стиснала между зъбите си гребен, започна да трие дългите

си черни коси, които лежаха в яката на палтото като в черупка. Във фоайето се показа домакинтът и като видя Грегориус, хвърли учуден поглед към часовника над изхода, сетне и на часовника на ръката си. Грегориус му кимна както обикновено. Покрай тях забързано мина ученичка, обърнала се два пъти, без да спира, и продължи.

– Преподавам там горе – каза Грегориус на жената и посочи през прозореца нагоре към другото крило на постройката. Минаха секунди. Той чувстваше ударите на сърцето си. – Ще дойдете ли с мен?

Само след миг на Грегориус просто не му се вярваше, че наистина бе казал това; ала явно бе станало тъкмо така, понеже вече вървяха заедно към класната стая, той чуваше скърцането на гумените си подметки по балатума и шляпането на ботите, когато жената стъпваше на пода.

– Какъв е майчиният ви език? – я беше попитал преди това.

– Португеж – беше отвърнала.

„О“-то, което тя изненадващо изрече като „у“, въздиращата се, странно пристегната яркост на „е“-то и меко-то „ж“ в края се наставяха за него като в мелодия, която звучеше много по-дълго, отколкото в действителност, и която той с най-голямо желание би слушал цял ден.

– Чакайте – рече сега, извади тейфтера си от сакото и откъсна един лист: – За номера.

Вече бе хванал дръжката на вратата и тогава я помоли още веднъж да каже думата от преди малко. Тя я повтори, а той за първи път я видя да се усмихва.

Бърборенето секна мигом, щом влязоха в класната стая. Тишина, която бе единствено учудване, изпълни помещението. По-късно Грегориус си спомни точно: той беше изпитал удоволствие от тази ненадейна тишина, от тази безсловесна невероятност, която говореше от всяко едно лице, беше изпитал удоволствие и от своята радост, че за

него бе възможно да изпитва чувство, на каквото смяташе, че е неспособен.

Ама какво става сега? Този въпрос се четеше във всеки един от двайсетината погледи, които се бяха забили в необикновената двойка до вратата – в Мундус, който с мокро теме и потъмняло от дъжда палто стоеше до една криво-ляво вчесана жена с бледо лице.

– Може би там? – каза Грегориус на жената и посочи към празния стол в ъгъла най-отзад. После застана отпред, поздрави както обикновено и седна зад катедрата. Нямаше представа какво би могъл да каже като обяснение и затова просто им даде да превеждат текста, по който тъкмо работеха. Преводите идваха неуверено и той улавяше тук-там по някой любопитен поглед. Имаше и объркани погледи, понеже той – той, Мундус, който разпознаваше всяка грешка и насън – сега търпеше куп грешки, половинчатости и неспокояни решения.

Успя да се престори, че не гледа към жената. А възрастност очите му не я изпускаха нито за миг. Виждаше мокрите кичури, които тя отдръпваше с ръка от лицето си, белите ѝ ръце, които се вкопчваха една в друга, отсъстващия ѝ, изгубен поглед, бягащ навън през прозореца. Веднъж извади флумастера и записа телефонния номер на листчето. Сетне отново се облегна назад, сякаш вече напълно бе забравила къде се намира.

Положението беше необичайно и Грегориус тайничко си поглеждаше часовника: още десет минути до междучасието. Тогава жената се надигна и тръгна тихо към вратата. В откренатата врата се обърна към него и постави пръст на устните си. Той кимна и усмихнат, повтори жеста ѝ. После се чу лекото хлопване на вратата.

От този миг насетне Грегориус не чуваше нищичко от онова, което казваха учениците. Струваше му се, че е съвсем сам, обърнат от омайна тишина. По едно време

се озова на прозореца и погледът му проследи червената женска фигура, докато не изчезна зад тъгъла. Чувстваше как вътре в него отеква напрежението от усилието, което му костваше да се удържи да не хукне подир нея. Непрестанно виждаше пръста на устните ѝ, който можеше да означава толкоз много: *Не искам да ви преча или Това си остава нашата тайна, но също и Позволете ми сега да си тръгна, историята няма как да има продължение.*

Когато звънецът удари, той остана до прозореца. Заг него учениците заузлизаха от стаята необичайно тихи. След малко и той излезе, напусна сградата през задния вход и седна в Националната библиотека на отсрещната страна, където никой не би го потърсил.

За втората част на урока бе както винаги точен. Беше изтрил цифрите от челото си и подир минута колебание ги бе записал в тefтeра си. После бе подсушил тесния венец от посивели коси. Само влажните петна върху сакомото и панталона все още издаваха, че се бе случило нещо необикновено. Сега извади от чантата си купчината измокрени тетрадки.

– Малка авария – каза лаконично. – Да взема да се спъна и те се посипаха в гъжда. Но да се надяваме, че поправките все пак се разчитат и няма да се наложи да работите с догадки.

Ето такъв го познаваха и доловимо за слуха облекчение мина през стаята. Само от време на време засичаше по някой любопитен поглед, а в гласа на малцина все още се долавяха изостанали нотки плахост. Той записваше най-често правените грешки на гъската. После остави учениците да поработят тихо и самостоятелно.

Можеше ли онова, което му се случи през следващите петнайсет минути, да се нарече решение? След време Грегориус щеше непрестанно да си задава този въпрос, ала така и не разбра със сигурност. Но ако не беше решение, какво бе тогава?

Всичко започна оттам, че се загледа в приведените, вторачени в тетражките си ученици, сякаш ги виждаше за първи път.

Люсиен фон Графенрийд, който на годишния турнир по шах в аулата, където Грегориус играеше едновременно срещу десетина ученици, беше разместил тайно една фигура. След ходовете на другите дъски Грегориус отново застана пред него. Веднага забеляза. Погледна го спокойно. Лицето на Люсиен пламна като божур. „Нямаше никаква полза да го правиш“ – каза Грегориус и се погрижи партията да завърши реми.

Сара Винтер, която бе позвънила в два часа сутринта на вратата му вкъщи, понеже бе забременяла и не знаеше какво да прави. Той свари чай и я изслуша, нищо повече. „Толкова съм доволна, че послушах съвета ви – каза му след една седмица, – беше ми още твърде рано за дете.“

Беатрис Люшер с подравнения, изографисан почерк, която под тежестта на свършените си постижения остаряваше ужасяващо бързо.

Рене Цинг, постоянно на ръба на най-лошите оценки.

И разбира се, Натали Рубин. Момиче, което свидливо пестеше своето благоволение и напомняше малко на придворна дама от миналите векове – недостъпна, обожавана и бъдеща страх заради острия си език. Миналата седмица след звънеца за междучасието тя стана, изпъна се като човек, който се чувства чудесно в тялото си, и извади от джоба си близалка. Тръгна към вратата, махайки опаковката, и когато мина покрай него, я поднесе към устата си. Почти я беше докоснала до устните си, но мигом се спря, обърна се, протегна към него яркочервената близалка и попита: „Искате ли?“. Развеселена от изумлението му, се разсмя със своя толкова рядък и звънлив смях и нарочно докосна ръката му.

Грегориус прехвърли всички до един през ума си. Най-напред му се стори, че прави само междинна равностметка на

чувствата си към тях. Но към средата на редицата с чинове се улови, че все по-често се замисля: *Колко много живот имат още пред себе си; колко открито е бъдещето им все още; още колко много може да се случи с тях; колко много още има да преживеят!*

Португез. Чуваше мелодията и виждаше лицето на жената – как беше изникнало със затворени очи зад търкащия пешкир, бяло като алабастър. За последен път плъзна погледа си по главите на учениците. Сетне се надигна полекичка, насочи се към вратата, откачи мокротото си палто от закачалката и изчезна от стаята, без да се обърне за последно.

Чантата с книгите, които го бяха следвали неизменно в живота, остана на катедрата. Горещите на стълбите се поспря и се замисли как през няколко години беше носил книгите си на подвързвач, все в един и същи магазин, където се смееха на изтърканите, сипкави страници, които на пипане вече приличаха направо на попивателна хартия. Докато чантата е на катедрата, учениците ще си мислят, че той ще се върне. Ала това не беше причината да остави книгите и сега да се бори с изкушението дали все пак да не се върне и да ги вземе. След като си тръгваше, трябваше да се раздели и с тези книги. Усещаше го с категорична яснота, макар в този миг, на път към изхода, да нямаше никаква представа какво всъщност значи: да си тръгнеш.

Във фоайето погледът му падна на локвичката, образувала се, докато жената го беше чакала да се върне от тоалетната, а по палтото ѝ се бяха стичали капки. Това бе следата от една гостенка от друг, далечен свят и Григорис я наблюдаваше с благоговение, каквото обикновено изпитваше към археологическите находки. Чак като дочу провлечените стъпки на домакина, се окопити и бързо напусна сградата.

Без да се обръща назад, стигна до ъгъла, откъдето, без никой да го види, можеше да хвърли поглед назад. Внезапен порив на нежност, на каквато не вярваше, че е способен, му разкри колко много обичаше тази сграда и всичко, за което служеше тя, и колко много щеше да му липсва то. Засмята наум: преди четиресет и две години беше влязъл тук за първи път като петнайсетгодишен гимназист, люшкащ се между радостното очакване и свитото си сърце. Четири години по-късно я беше напуснал със зрелостно свидетелство в ръка, за да се завърне отново само след още четири години като заместник на пострадалия в злополука учител по старогръцки, който навремето му беше разкрил античния свят. Студентът заместник се беше превърнал в постоянен заместник, чието следване все нямаше край и който на цели трийсет и три години защита и взе университетската си диплома.

Направи го само защото Флоранс, жена му, настояваше. И през ум не му минаваше да пише дисертация; ако някой го попиташе, просто се изсмиваше. Докторските титли не го вълнуваха. Интересуваше го нещо съвсем просто – да познава древните текстове до най-малката подробност, до последния граматичен и стилистичен детайл, и да знае какъв е бил всеки един израз на историята. С други думи: да бъде *добър*. Това не беше скромност – в изискванията към самия себе си той не беше никак скромен. Не беше ексцентричност, нито някаква откачена суетност. Това беше – по-късно се бе замислял по този въпрос, – беше тих гняв, опълчил се срещу един придаващ си излишна важност свят, несломимо упорство, с което искаше да си отмъсти на света на фукльовците, от който баща му цял живот беше страдал, тъй като го беше докарал най-много до уредник на музей. Че другите, които бяха много по-некадърни – смешно некадърни, ако трябва да е искрен, – си взеха дипломите и бяха назначени на щат:

сякаш принадлежаха към друг, непоносимо повърхностен свят с аршини, които той можеше единствено да презира. В училище на никого не би му хрумвало да го уволнява и да го смени с диплома. Директорът, самият той класически филолог, знаеше колко добър бе Грегориус – галеч по-добър дори от него – и знаеше, че учениците биха се надигнали в негова защита. Изпитът по дипломирането, на който най-накрая се яви, се стори на Грегориус смешно елементарен и той приключи за половината време. Беше го малко яд на Флоранс, дето го беше докарала дотам да сломи упорството си.

Грегориус се извърна и тръгна бавно към моста „Кирхенфелд“. Щом зърна моста, го завладя странното чувство, едновременно тревожно и освобождаващо, породено от твърдото намерение на 57-годишна възраст за първи път да вземе живота си единствено и само в свои ръце.

2 Спря на мястото, където жената беше чела писмото в проливния дъжд, и погледна надолу. За първи път видя ясно колко дълбоко можеше да падне човек. Наистина ли искаше да скочи? Или беше само някакво прибързано опасение, породено от факта, че братът на Флоранс се беше хвърлил от един мост? Освен че португалският беше майчиният ѝ език, не знаеше нищичко повече за жената. Даже името ѝ не знаеше. Безсмислено беше, разбира се, да се опитва да различи оттук смачканото писмо. И въпреки това впери поглед надолу, та от взирането очите му се насълзиха. Онази тъмна точка там не беше ли чадърът му? Бръкна в сакото си, за да провери дали е там бележникът с номера, който безименната португалка написа на челото му. Повървя до края на моста, несигурен накъде да свърне после. Имаше намерение да из-

бяга от досегашния си живот. Нима човек с подобен план можеше просто да се прибере у дома?

Погледът му се спря на хотел „Белвю“, най-стария и изискан хотел в града. Беше минавал покрай него хиляди пъти и нито веднъж не бе прекрачвал прага му. Беше усещал присъствието му всеки път и сега си мислеше, че по някакъв неопределен начин му беше важно, че хотелът е там; щеше страшно да го разстрои, ако някога чуеше, че сградата ще бъде съборена и ще престане да бъде хотел, да бъде точно този хотел. Ала никога не му бе минавало през ума, че той, Мундус, имаше какво да търси вътре. Сега обаче се насочи колебливо към входа. Отпред спря едно бендли, шофьорът слезе и влезе в хотела. Грегориус го последва, облаган от чувството, че върши нещо абсолютно революционно и всъщност забранено.

Фоайето с купола от цветно стъкло беше пусто, килимът поглъщаше всеки шум. Грегориус беше доволен, че поне вече не валеше и от палтото му не капеше вода. Продължи напред с тежките си, безформени обувки и влезе в залата за хранене. От застланите за закуска маси бяха заети само две. Тихи звуци от Моцартово дивертименто създаваха впечатлението, че човек се намира далече от всичко, което е шумно, грозно и угнетително. Грегориус съблече палтото си и седна на една маса до прозореца. Не, каза на келнера в светлобежова ливрея, не е гост на хотела. Усети погледа, който го изучаваше: грубия пуловер с висока яка под протритото сако с кожени крпки на лактите; джинсите с издути колене; пестеливия венец от коса около импозантното кубе; посивялата брада с бели петна тук-там, които му придаваха леко небрежен вид. Когато келнерът се отдалечи с поръчката, Грегориус провери припряно дали има в себе си достатъчно пари. После опря лакти на колосаната покривка и се загледа към моста.

Беше безсмислено да се надява, че тя отново ще се появи там. Беше минала обратно по моста и после бе потънала в улицата на стария град. Той я видя такава, каквато седеше отзад в класната стая, зареяла отсъстващ поглед през прозореца. Видя как вкопчваше белите си ръце една в друга. И пак видя как бялото като алабастър лице изниква зад пешкира, изнурено и уязвимо. *Португез*. Нерешително извади бележника си и се загледа в телефонния номер. Келнерът му донесе закуската със сребърни канички. Грегориус остави кафето да изстине. Внезапно се изправи и тръгна към телефона. Но на средата на пътя се обърна и се върна на масата си. Плати непокътнатата закуска и напусна хотела.

Много години бяха минали, откакто не беше влизал в испанската книжарница на „Хиршенграбен“ отсреща. Преди от време на време беше вземал по някоя книга за Флоранс, нужна ѝ за дисертацията за Сан Хуан де ла Круз. Понякога ги беше поразлиствал в автобуса, но вкъщи никога не докосваше тези книги. Испански – това беше нейна територия. Хем беше като латински, хем съвсем различен и това не му допаднаше. Действаше му отблъскващо, че думи, в които латинският бе вездесъщ, се сипеха от днешните усти – на улицата, в супермаркета, в кафенето. Че хората ги използваша, за да си поръчват кока-кола, да се пазарят и да псуват. Намираше мисълта за това трудно поносима и изтриваше бързо и отривистото тази представа в мига, в който се породеше. Естествено, и римляните също са се пазарели и са ругаели. Но това беше различно. Той обичаше латинските изречения, понеже те носеха в себе си покоя на отминалото. Защото не принуждаваха никого да казва нещо допълнително. Защото бяха език отвъд речта. И понеже в непокламостта си бяха красиви. Мъртви езици – хората, които говорят за тях по този начин, нямат представа, ама на-

истина нямат никаква представа, а Грегориус можеше да бъде твърд и непреклонен в презрението си към тях. Когато Флоранс говореше по телефона на испански, той затваряше вратата. Това я нараняваше, а той не можеше да ѝ го обясни.

В книжарницата миришеше чудно на стара кожа и прах. Собственикът, мъж на години, с легендарни знания по романски езици, имаше някаква работа в стаичката отзад. Предното помещение беше празно, с изключение на една млада жена, по всяка вероятност студентка. Тя седеше в тъгла до една маса, беше се зачела в някаква тъничка книга с избелели корици. Грегориус би предпочел да е сам. Чувството, че е тук само защото мелодията на една португалска гума не искаше да излезе от ума му, а може би и защото не знаеше къде другаде да отиде, би било по-поносимо без свидетели. Той се разходи покрай етажерките, без да вижда нищо. От време на време накривяваше очилата си, за да може да прочете някое заглавие от горните лавици; ала щом го прочетеше, мигом го забравяше. Както когато често беше сам с мислите си и тогава духът му се заключваше с катинар за външното.

Вратата се отвори и той внезапно се обърна – разочарованието, че беше пощальонът, му подсказа, че противно на намеренията си и противно на всякакъв разум той все пак чакаше португалката. Чак сега студентката затвори книгата и се надигна. Ала вместо да я остави на масата при другите, тя се поспря, погледът ѝ непрекъснато се плъзваше по сивата корица, тя я помилва и едва след като бяха минали още няколко секунди, остави книгата върху масата толкова нежно и лекичко, сякаш от сблъсъка щеше да се разпадне на прах. След това постоя още миг до масата и сякаш всеки момент щеше да промени решението си и все пак щеше да купи книгата. Но се запъти навън, заровила ръце в джобовете, навела глава. Грегориус взе книгата и

прочете: **AMADEU INÁCIO DE ALMEIDA PRADO, UM OURIVES DAS PALAVRAS, LISBOA 1975.**

Книжарят вече се бе появил, хвърли поглед на книгата и прочете на глас заглавието. Грегориус чу единствено поток от шипящи звуци; глътнатите, едва уловими гласни сякаш стояха единствено като претекст, за да може шумолящото „ж“ в края непрестанно да бъде повтаряно.

– Говорите ли португалски?

Грегориус поклати глава.

– „Майстор златар на слова“. Не е ли прекрасно това заглавие?

– Тихо и елегантно. Като мътно сребро. Бихте ли го повторили пак на португалски?

Книжарят го повтори. Освен самите думи можеше да се чуе как той се наслаждаваше на кадифения им звук. Грегориус отгърна книгата и запрелиства до мястото, където започваше текстът. Подаде го на книжаря, който му хвърли учуден и благосклонен поглед и започна да чете. Грегориус го слушаше със затворени очи. След няколко изречения книжарят направи пауза.

– Нужно ли е да превеждам?

Грегориус кимна. И тогава чу изречения, които се разстилаха у него с омайно въздействие, понеже звучаха така, сякаш бяха написани единствено за него, и то не само за него, а за него точно в този предиобед, който бе променил всичко.

От хилядите емпирични знания, които трупаме, заговаряме най-много за едно, при това също абсолютно случайно и без старателността, която то би заслужавало. Сред всички тези неми познания са скрити и онези, които незабелязано придават на живота ни формата, цвета и мелодията му. И когато, подобно на археолози на душата, се отдадем на тия съкровища, откриваме колко са оплитащи. Обектът на на-

блюдението отказва да застане мирен, думите се изхързуват по преживяното и накрая върху листа хартия остават единствено и само противоречия. Дълго време си мислех, че това е непълнота, нещо, което трябва да бъде преодоляно. Днес смятам, че нещата стоят по иначе, че царският път за разбирането на тези дълбоко познати и въпреки това заплетени познания е признанието на объркването. Звучи странно, направо чудато, знам. Но откакто гледам на нещата по този начин, имам чувството, че за първи път съм истински буден и жив.

– Това е въведението – каза книжарят и запрелества. – И ето оттук, както изглежда, започва, откъс по откъс, да изравя всички скрити познания. Да бъде собственият си археолог. Има откъси от много страници и други – съвсем кратки. Ето например, този се състои от едно-единствено изречение. – И той преведе:

Ако е вярно, че ние можем да живеем само частица от онава, което е в нас – какво се случва тогава с остатъка?

– Вземам тази книга – каза Грегориус.

Книжарят я затвори и прекара глан през корицата по същия нежен начин, както студентката преди малко.

– Открех я миналата година в сандъка с намалени книги в една антикварна книжарница в Лисабон. Да, сега си спомням: взех я, защото ми хареса въведението. После някак си изчезна от погледа ми – той изгледа Грегориус, който опипваше джобовете си за портфейла. – Подарявам ви я.

– Това е... – започна Грегориус грезгаво и се покашля.

– И бездруго беше почти без пари – каза книжарят и му подаде книгата. – Да, сега се сещам кой бяхте: Сан Хуан де ла Круз. Нали?

– Това беше жена ми – каза Грегориус.

– Значи вие сте класическият филолог от Кирхенфелд, тя много ми е говорила за вас. А по-късно съм чувал и други да говорят за вас. Останах с впечатлението, че сте нещо като ходеща енциклопедия – засмя се той. – Изключително любима енциклопедия.

Грегориус прибра книгата в джоба на палтото си и му подаде ръка:

– Много благодаря.

Книжарят го изпрати до вратата.

– Надявам се, че не съм ви...

– В никакъв случай – каза Грегориус и лекичко го потупа по рамото.

На „Бубенбергплац“ се поспря и погледът му закръжи около площада. Тук беше прекарал целия си живот, тук познаваше всеки камък, тук си беше у дома. За човек толкова късоглед като него това беше важно. За човек като него градът, в който живееше, беше като черупка, обитаема хралупа, сигурна бърлога. Всичко друго значеше опасност. Само човек, който носи очила с толкова дебели лупи, можеше да го разбере. Флоранс не можа да го разбере. И може би по същата причина не разбра нежеланието му да лети. Да се качи на самолет и след няколко часа да се озове в съвсем друг свят, без да е имал предварително време да поеме отделни картини от разстоянието помежду им – това не му харесваше, това го объркваше. *Не е истинско така*, беше казал на Флоранс. *Как така не е истинско?* – бе попитала с раздражение тя. Той не успя да ѝ обясни и тя все по-често летеше сама или с други, обикновено към Южна Америка.

Грегориус застана пред таблото с програмата на кино „Бубенберг“. На късната прожекция даваха черно-бял филм по романа на Жорж Сименон *L'homme qui regardait passer les trains**. Заглавието му хареса, загледа се задълго и във фото-

* „Човекът, който гледа отминаващите влакове“ (фр.) (1952). – Бел. прев.

сите. В края на 70-те години, когато всичко живо си купуваше цветен телевизор, той дни наред напразно се опитваше да си намери черно-бял. Най-накрая беше намерил един изхвърлен на боклука и го занесе вкъщи. Дори и след като се ожени, неотстъпно държеше на него, сложи го в кабинета си и когато беше сам, зарязваше цветния телевизор в хола и си включваше стария, който трепкаше и картините понякога прескачаха. *Невъзможен си, Мундус*, каза един ген Флоранс, като го видя пред грозния, безформен сандък. Това, че тя започна да му говори така, както другите, и че дори вкъщи се отнасяха с него като с прислужника на Берн, бе началото на края. Когато цветният телевизор изчезна от жилището едновременно с развода, той въздъхна с облекчение. Чак след години, когато телевизорът му напълно излезе от строя, си купи нов, цветен.

Фотографиите от филма на витрината бяха големи и франирацо контрастни. На едната от тях се виждаше бледото като алабастър лице на Жана Моро, посегнала с ръка да отмести мокрите кичури от челото си. Грегориус се отдръпна и тръгна към най-близкото кафене, за да разгледа книгата, в която аристократичният португалец се беше опитал да облече в слова своите неми познания.

Едва сега, разлиствайки бавно, с благоговението на обожател страница по страница, откри портрет на автора, стара пожълтяла още при даването на книгата за печат фотография, където някогашните участъци в черно бяха избелели до тъмнокафяво, светлото лице – на фона от ед-розърнеста, сенчеста тъмнина. Грегориус избърса очилата си, сложи си ги пак и само няколко мига бяха достатъчни, за да се почувства окончателно запленил от това лице.

Мъжът беше най-вероятно в началото на трийсетте и излъчваше интелигентност, самоувереност и дързост, които буквално заслепиха Грегориус. Светлото лице с високо чело под свода от гъсти тъмни коси, които сякаш

грееха с матов отблясък и бяха сресани назад, приличаха на шлем, от който отстрани на меки вълни се посипваха кичури към ушите. Тесният римски нос придаваше на лицето изключителна яснота, подкрепена от мощните вежди, поставени като здрави подпори, нарисувани с дебела четка и прибързано отрязани, така че в средата е възникнало едно съсредоточаване – там, където са били мислите. Плътните, ярко очертани устни, които не биха били нищо изненадващо на едно женско лице, бяха обгърнати от тънък мустак и подрязана брада, която поради тъмната сянка, която тя хвърляше на тънкия врат, създаваше у Грегориус впечатлението за наличието на известна суровост и твърдост. Но онова, което решаваше всичко, бяха тъмните очи. Те бяха подчертани от сенките под тях, ала това не бяха сенки на умора, изнурение или болест, а на сериозност и меланхолия. В тъмния му поглед се смесваше кротост с неустрашимост и несломимост. Този мъж е мечтател и поет, мислеше си Грегориус, ала в същото време и човек, който би могъл решително да грабне пушката или скалпела, човек, чийто път е по-добре да не пресичаш, когато очите му мямат пламъци – очи, които можеха да държат на разстояние цяла войска яки великани, очи, които не бяха податливи на всеки зъл поглед. От грехите си личеше само бялата яка на ризата и възелът на вратовръзката, отгоре сако, което Грегориус си представяше, че е редингот.

Беше почти един часът, когато Грегориус изплува от възбепеността, предизвикана от портрета. Кафето пред него отново беше изстинало. Искеше му се да може да чуе гласа на португалеца и да види как той се движеше. 1975: ако тогава е бил в началото на трийсетте, както изглеждаше, значи сега беше на шейсет и нещо. *Португез*. Грегориус извика в паметта си гласа на безименната португалка и мислено си го представи още по-дълбок, но не го превърна

в гласа на книжаря. Получи се глас, меланхолично ясен, който съответстваше точно на погледа на Амагеу де Праго. Той се опита да накара изреченията в книгата да зазвучат с този глас. Но не ставаше; не знаеше как се произнасят отделните гуми.

Отвън пред кафенето премина Люсиен фон Графенриг. Грегориус установи с изненада и облекчение, че дори не потрепна. Проследи с поглед момчето, мислейки за книгите върху катедрата. Трябваше да изчака, докато учебните занятия започнеха отново в два. Чак тогава можеше да се върне в книжарницата, за да си купи самоучител по португалски.

З У дома Грегориус тъкмо беше сложил първата плоча и бе чул първите португалски изречения, и телефонът звънна. От училището. Звъненето не секваше. Той стоеше до апарата и изпробваше изреченията, които би могъл да каже. *От тази сутрин чувствам, че искам да променя живота си. Че не желая вече да бъда вашият Мундус. Нямам представа какво ще бъде това ново. Ала то не търпи отлагане, нито секунда. Защото времето ми изтича и нищо чудно да не ми остава много-много време.* Грегориус рецитираше изреченията силно. Те бяха верни, знаеше го, в живота си не беше казал много важни изречения, които да имаха точността на тези. И все пак звучаха кухо и патетично, когато се произнасяха на глас, и бе невъзможно да бъдат изречени в телефонната слушалка.

Телефонът беше спрял да звъни. Ала той щеше непрекъснато да зазвънява отново и отново. Те се тревожеха и нямаше да се успокоят, докато не го откриеха; можеше

Все пак нещо да му се е случило. Рано или късно щяха да позвънят и на вратата. Сега, през февруари, рано се вечеряваше. Не биваше да пуска лампите. В сърцето на града, което съставляваше и сърцето на живота му, той се опитваше да избяга и трябваше да се скрие в жилището си, в което живееше от петнайсет години. Беше ненормално, смешно и приличаше на посредствена комедия. И въпреки това беше *сериозно*, по-сериозно от повечето неща, които бе преживял и правил досега. Но беше невъзможно да го обясни на онези, които го търсеха. Грегориус си представи как отваря вратата и ги кани да влязат. Беше невъзможно. Абсолютно невъзможно.

Изслуша първата плоча от курса три пъти без прекъсване и лека-полека доби представа за разликата между написаното и произнесеното и най-вече за всички звуци, които в говоримия португалски се гълтаха. Безпогрешната му памет, запечатваща без всякакво усилие словни съчетания, се беше задействала.

Телефонът звънеше периодично и му се струваше, че интервалите на звънене все повече се скъсяваха. От предишната наемателка беше наследил навремето един допотопен телефон, който не беше свързан с щепсел, та сега не можеше да го изключи. Беше настоявал всичко да остане както си е било. Сега донесе вълнено одеяло, за да задуши звъна.

Гласовете, които водеха през курса, го подканяха да повтаря думи и кратки изречения. Усещаше устните и езика си тромави и сковани, когато правеше опит да говори. Древните езици сякаш бяха създадени за неговата бернска уста, а в онази вселена на безвреме никога не се пораждаше мисълта, че човек трябва да побърза. Португалците, като че ли напротив, все нещо бързаха, подобно на французите, спрямо които винаги се бе чувствал по-долу заради това. Флоранс обичаше тази бясна елегантност и когато чу лекотата, с която тя ù се удаваше, просто занемя.

Но сега внезапно всичко стана различно: Грегориус *искаше* да подражава на стремителното темпо на диктора и на танцувалната яснота на дикторката, която му напомняше на флейта, и пускаше едно и също изречение отново и отново, за да намали дистанцията между неговото непехватно произношение и бляскавия пример. След известно време проумя, че е дошъл моментът да изживее голямото освобождение; освобождението от едно самоналожено ограничение, от една флегматичност и тремавост, която говореше от името му и която беше говорила от бавните стъпки на баща му, когато обхождаше внимателно музея зала по зала; освобождаването от един портрет на самия него, в който той, дори когато не четеше, беше човек, който късогледо се презгърбваше над прашни книги; портрет, който не беше нахвърлял по някакъв предварителен план и който по-скоро беше изникнал бавно и незабележимо; портретът на Мундус, който не само носеше неговия собствен почерк, но и почерка на мнозина други, които смятаха, че е приятно и удобно да се хванат за този тих музеен екземпляр, за да си починат при него. На Грегориус му се струваше, че слиза от този портрет като от прашна маслена картина на стената на забравено странично крило в музей. Той сновеше в сумрака на жилището си с угасени лампи, поръчваше кафе на португалски, питаше за някаква улица в Лисабон, интересуваше се за професията и името на някого, отговаряше на въпроси за собствената си професия и проведе кратък разговор за времето.

Паскал Мерсие
Нощен влак за Лисабон

Превод *Гергана Фъркова*
Редактор *Петя К. Димитрова*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Предпечат *Яна Аргиропулос*

Немска. Второ издание
Формат 60x90/16
Печатни коли 30,5
ISBN 978-619-164-490-2

Издава
enthusiast

Запазена марка
на „Алто комюникейшънс енд пблшиинг“ ООД
София, бул. „Васил Левски“ 31
тел.: 02/ 943 87 16,
email: office@enthusiast.bg
Книгите на „Ентусиазм“ можете да закупите от
www.enthusiast.bg

Печат АЛИАНС ПРИНТ

ПАСКАЛ МЕРСНЕ

НОЩЕН
ВЛАК *за*
ЛИСАБОН

enthusiast